

Velika Iluzija

Ali lahko govorimo o narkomaniji, če se nismo nikoli drogirali? Zakaj ne? Tudi o smrti govorimo, ko smo še živi, moški govorijo o ženskah, ateisti o veri... Mamila so tema kot vsaka druga, ki ni nikogaršnja: ne pripada ne narkomanom, ne prekupčevalcem, ne policajem, ne terapevtom... Tudi filozofija torej lahko govori o njej, in vsaka filozofija po svoje.

Najprej se je treba ogniti morali (ne v splošnem, ampak pri problemu mamila). Drogiranje ni pregrešek, ali pa ta pregrešek vsaj ni moralne vrste. Prijatelj se vdaja mamilom, zaradi tega smo lahko žalostni ali zaskrbljeni, toda kdo bi zato o njem rekel: "To je pokvarjenec"? Mamila vzbujajo skrb, seveda so nevarna, toda sama po sebi ne zaslužijo prezira. Ugotovim, da je prijatelj narkoman, neki drug pa je, denimo, lažnivec, egoist, okrutnež... Za prvega me bo nedvomno bolj skrbelo: samo drugi pa se mi bo zdel vreden moralne obsodbe. Boljši je velikodušen zasvojenec kot zdrav samoljubnež.

Zato se je treba izogniti laži, še posebej optimistični: "Življenje je tudi brez tega dovolj lepo, niso nam potrebna mamila"! Ne, življenje ni dovolj lepo; če bi bilo, se ne bi drogirali.

In končno, treba se je odreči karikiranju: "Droga je neskončno suženjstvo, pekel, samo to..." Če bi to držalo, se že lep čas nihče ne bi drogiral.

Zakaj se ljudje vdajajo mamilom? Če naj verjamem prijateljem, ki so to počeli, in vse razloge imam, da jim verjamem, tudi mamila niso onstran običajne igre želje: uživamo jih zaradi ugodja (pa naj gre za posebno ugodje ali pa za povečanje ugodja, ki ga prinese kaj drugega) ali pa seveda zato, da bi ublažili trpljenje. V frejodovskih terminih gre za tisto, čemur bi lahko rekli zmaga načela ugodja, in narkoman se v tej luči prav nič ne razlikuje od

¹ S. Freud: *Das Unbehagen in der Kultur* (Nelagodje v kulturi), 2. pogl. Wien, 1929.

drugih, ki sledijo in se vdajajo temu načelu. Vsakdo si pač privoščiti tisto, kar mu pride pod roko, in pristaši liberalizacije upravičeno ugotavljajo, da so mamila, ali vsaj nekatera med njimi (vsa niso enako škodljiva in prisiljujoča), primerljiva z alkoholom, tobakom, psihoanalizo ali televizijo... Kar najbolj uživati in kar najmanj trpeti... Zakaj je to slabo?

Ugovarjati je mogoče, in ugovor drži, da do zmagoslavja načela narkomanskega ugodja pride na škodo načela realnosti: drogiranec, ujetnik svojega mamila, ni več sposoben delovati, delati, in skoraj zanesljivo bo končal v mrtvašnici ali zaporu... Tega dejstva ne zanikam: časopisi so polni tovrstnih poročil. Kljub temu je treba dodati, da to velja predvsem za najbolj trde droge in za najbolj šibke posameznike... Vsakdo pa lahko navede ime intelektualca, umetnika ali novinarja, ki se leta in leta drogira, a mu to ni preprečilo (prav nasprotno?) uspeha... Glede tistih pa, ki jim je zaradi mamil spodletelo, kako naj bomo prepričani, da bi brez njih uspeli?

Mamilom se torej vdajamo zaradi ugodja, to pa zmeraj ne pripelje do neuspeha ali katastrofe. To je treba znova in znova povedati, v nasprotnem primeru se diskurz o mamilih, poleg tega, da je nepopoln ali lažniv, zalomi ob očitnih dejstvih, s tem pa tvega diskvalifikacijo vsake, tudi upravičene kritike narkomanije. Moralizatorski ali zdravniški diskurz (to je pogosto isto) spominja na tiste priročnike o spolni vzgoji, namenjene otrokom in najstnikom, ki pojasnjujejo vse o reprodukciji in kontracepciji, nič, ali skoraj nič, pa ne povedo o ugodju... To je seveda bedasto; v primeru mamil pa je nevarno: v boju proti mamilom lahko zmagamo le z verodostojnostjo, to pa lahko dosežemo le z resnico.

Ljudje se vdajajo mamilom zaradi ugodja ali, saj je isto, zaradi ublažitve groze ali trpljenja, v vsakem primeru se drogirajo *zaradi*. Narkomanstvo je teleološko obnašanje, ki na ta način preverja običajno strukturo našega ravnanja: narkoman si, kot mi vsi, želi manjkajočega objekta, in tako je ujetnik (bolj kot drugi, vendar iz razlogov, ki so hkrati kemični in psihološki) tega manka. Zato se moramo izogniti prenagljeni označitvi, da je obupan. Če ne bi več upal, zakaj bi se sploh še drogiral? Prej bo držalo, da je mamil njegovo upanje, morda edino, ki ga ni razočaralo, na vsak način pa edino, brez katerega ne more...

Droga iz tega zornega kota ni povsem tuja religiji (kar sicer potrjuje tudi namerno mističnopsihadelična ideologija njenih privržencev) in proti njej bi lahko obrnili znani Marxov stavek: če "je religija opij ljudstva", je droga religija narkomana. Je bolj škodljiva? Za posameznika brez dvoma. Za ljudstva, o tem bi bilo treba še razmisliti. Narkomani si niso izmislili ne inkvizicije ne verskih vojn...

Toda zakaj potrebujemo vero? Zakaj mamila? Freud odgovarja: da bi lahko prenašali trpljenje in končno vsaj navidezno dosegli srečo, ki si jo obetamo in od katere nas realnost neprestano in skoraj po definiciji ločuje¹... Povzemimo: drogiramo se, da bi pozabili na grozo, trpljenje, samoto, smrt, frustracijo, majhnost, skratka, ker nas od ugodja zmeraj znova odvrtačajo razočaranje, banalnost, nepomembnost ali izrabljenost. Drogiramo se, da bi pozabili ali lažje prenašali to naše življenje, ki bi ga morali - če ga hočemo spremeniti - predvsem sprejeti. Ne drogiramo se iz obupa, ampak zaradi nezmožnosti prenašanja tistega, kar je v življenju dejansko obupno. Mamilo ni simptom, ampak protistrup obupu: ne drogiramo se zaradi obupa, ampak da bi mu ubežali.

Tega, kar sam imenujem obup², Freud pa žalost, in ki je morda najpomembnejša življenjska izkušnja, tega narkoman očitno ne more prenesti. Odreči se? Če bi se lahko odrekel, ne bi bil narkoman... Prav v tem nam je podoben in - ker nam je podoben - nas plaši. "Prav ničemur se ne znamo odreči,"³ pravi Freud; narkomanova odvisnost je le skrajna oblika te nezmožnosti. Kot je nedavno rekel neki psihiater, narkomane žene "iskanje nekega absolutnega predmeta, ki bi prekinil sledenje želji, ki mu je podvržen vsak subjekt. Takšen odnos do predmeta očitno predpostavlja nesposobnost prenašanja žalosti. In prav to je Freud opisal kot središče melanholične problematike"⁴. Toda Freud je tudi rekel, da melanholik boleha le zaradi resnice, zaradi nezmožnosti, da bi jo prenašal... To morda obeta le zaradi resnice, in sam drugega ne poznam: "Prenehati z belim prahom pomeni žalost. Razumljivo je, da je edina obramba doseganje osebnega stanja, v katerem je žalost že udejanjena".⁵ Toda kaj je težjega kot žalost? Kaj je bolj bolečega? Kaj dolgotrajnejšega? Od tod tudi poti, ki jih izbiramo, vera, mamila, nevroza, psihoza ali zabava..., ki so vse poti premostitve ali bega.

Nasproti vsemu temu je le še ena pot, pravi Freud, ki pa ni vedno psihoanaliza (za katero se zdi, da je ob narkomaniji neučinkovita), vendar zmeraj in spet resnica. "Truth, and again truth."⁶ V resnici pa za smrt ni drugega zdravila kot žalost, za razočaranje ne drugega kot obup, in zato je žalost neozdravljiva in obup brezizhoden. Terapevti tukaj izgubijo svojo moč, in vsakdo mora sam odkriti svojo pot. Ker drugače ne gre, lahko Freud, kot katerikoli drug filozof, le povzame nauk modrecev: sprejeti, prenašati - in se veseliti, če se lahko. To Freud imenuje ukvarjanje z žalostjo, ki ne potlači ne smrti in ne groze, ki pa - vsemu navkljub - cilja na veselje, kolikor je pač možno, in sicer brez laži in iluzij. Se pravi: oprostiti resničnosti, da ni drugega kot to, kar je, in Bogu, da ne obstaja... Milost in mir.

To, zdaj smo pa že zelo daleč od narkomanije, boste rekli. Morda pa tudi ne. Še posebej, če obup, v smislu, kot ga razumem, pomeni njen protistrup. Koliko ljudi se vdaja mamilom, ker jih je življenje zares razočaralo! Toda, kaj so jim o življenju govorili, da so tako razočarani? Če bi starši in vzgojitelji v večji meri govorili resnico, se mladi morda ne bi toliko drogirali? Toda spet: povedati ne moremo drugega kot resnico, ki jo prenašamo, in vsakdo se tolaži po svoje. Tako torej optimizem farizejev potiska njihove otroke ali k drogam ali k ENA (elitne francoske visokošolske ustanove - op. ur.) ali k maši... Droga je seveda nevarnejša, in starši si upravičeno želijo kake druge poti... To narekuje zdrava pamet in zdrava pamet ima svoje razloge. Načelo realnosti: bolje ENA, z ali brez maše, kot pa mamila... Vendar pa se zdi, še posebej, če jih opazujemo od zunaj, da se te poti med seboj razlikujejo manj, kot bi mislili, in da vse obljublja jo umetni paradiz ali srečo... Temu filozof ne more z ničemer ugovarjati, razen morda s predstavo, ki jo ima o človeku in resnici (o človeku, v kolikor je sposoben resnice). "Da bi premagali narkomanijo," je nekoč pojasnil neki občinski svetovalec, "spodbujamo športne dejavnosti: bolje je skakati za žogo kot uživati heroin..." Brez dvoma; toda ali ljudje živijo tako? Sreča, ki je ne dosežemo z nekim odnosom do realnosti (sreča modrecev: vedra ljubezen do resnice), ampak nekdo z mamili, drug z zabavo, funkcijo ali upanjem, skratka, umetna sreča, ali je to sploh še sreča?

² A. Comte-Sponville: *Traité du désespoir et de la béatitude*, I. del, *Le mythe de Icare*, II. del, *Vivre*, PUF, Pariz 1984 in 1988.

³ S. Freud: "La création littéraire et le rêve éveillé", v *Essais de psychanalyse appliquée*, Idées/Gallimard, Pariz 1980, (ponovna izdaja) str. 71. "Eine Kindheitserinnerung uas *Dichtung und Wahrheit*", G. W. Bd. 12. str. 15; *Studienausgabe*, Bd. 12, str. 255.

⁴ J. P. Rumen: "La Drogue, révélateur social", M, št. 4, 1986, str. 49.

⁵ Prav tam, str. 51.

⁶ S. Freud: *Pismo Jamesu J. Putnamu z dne 30. marca 1941*.

Navsezadnje, morda pa je. Toda če je treba izbirati med srečo in resnico, bo filozof - in prav zato je filozof - izbral resnico. "In če je mamilo sredstvo spoznanja?..." To je seveda največja skušnjava. Toda resnica - vsaka resnica - je sporočljiva, ne vem pa, kaj pomembnega so nam razkrili narkomani. Prisluhnite jim... Spoznavati je težje. Filozof se torej lahko drogira in nekateri so to tudi počeli (kar ni prav v ničemer spremenilo filozofije). Vendar ne čuti te potrebe: zadošča mu resnica, ki jo sprejema takšno, kot je, in ki jo prenaša, kakor pač ve in zna.

Prevedla Tanja Lesničar-Pučko

André Comte-Sponville, filozof, avtor *Traité de désespoir et de béatitude*, PUF, Pariz 1988